

გვანცა გვანცელაძე
თეიმურაზ გვანცელაძე

ნარკვევები აზნაზურ-ქართული მედიკალინური მორფოლოგიიდან
1. შინაგანი სახელები

წინამდებარე ნაშრომში განიხილება ფრინველთა აფხაზური და ქართული სახელების მოტივაციისა და მორფოლოგიური სტრუქტურის მსგავსება-განსხვავების საკითხები. ლექსიკის ამ ჯგუფის შერჩევა განაპირობა იმ გარემოებამ, რომ ნებისმიერ ენაში ფრინველთა სახელების უმრავლესობა განეკუთვნება ძირითად ლექსიკურ ფონდს და ისინი, ჩვეულებრივ, ძირძველი სიტყვებია. ასეა ერთმანეთის მონათესავე აფხაზურსა და ქართულ ენებშიც, სადაც სხვა ენათაგან, ან ერთიმეორისაგან ნასესხები ლექსიკა შედარებით ნაკლები რაოდენობითაა წარმოდგენილი. აღნიშნულის გამო ფრინველთა სახელების ანალიზი უფრო კარგად წარმოაჩენს როგორც მსგავსებას, ისე სხვაობას აფხაზურსა და ქართულ ენებს შორის.

მოტივაციის ნიშნის მიხედვით გამოიყოფა ფრინველთა ქართული და აფხაზური სახელების ორი ჯგუფი: **პირველ ჯგუფში** შედის ის სახელები, რომელთა მოტივაციის საფუძვლები ამჟამად დაჩრდილულია და მათი გამოვლენა საგანგებო ღრმა კვლევას მოითხოვს, **მეორე ჯგუფი** კი აერთიანებს იმ სახელებს, რომელთა მოტივაცია გამჭვირვალეა და იოლად ჩანს, თუ რა ნიშანთა საფუძველზეა მომხდარი სახელდება.

პირველ ჯგუფში წარმოდგენილ სახელთა უმრავლესობა მარტივფუძიანია და არ ჩანს, თუ რა გარეგნული, ან შინაგანი ნიშან-თვისება დაედო საფუძვლად შესაბამისი ფრინველების სახელდებას. ასეთებია:

აფხაზური: ა-კატე “ქათამი“, ა-რცენა “დედალი“, ა-წეს “ჩიტი“, ა-ნაფმა “შავთავა ოვსადი“, ა-ბასლამერ “რუხი მემატლია“, ა-ყარასა “გვრიტი“, ა-ლაჰა “ჭკა“, ა-ტე “ბუ“, ა-პყა “სავათი“, ა-ჭნემა “თოლია“, ა-ყაგა “ნამცეცა ჯილოსანა“, ა-ბაკა “ქოჩორა მურტალა“, ა-ნ-შ “ქორი; მიმინო“ და სხვანი.

ქართული: ქათამ-ი, ბარტყ-ი // ბლარტი-ი, იხვი-ი, ჩიტი-ი, შაშვი-ი, ტოროლა, ლაჟო, მწყერ-ი, მტრედ-ი, მალრან-ი, ჭკა, ოლოლ-ი, ზარნაშო, გნოლ-ი, ხოხობ-ი, შურთხ-ი, ვარხვი-ი, ყანჩა, ბარი // ვავაზ-ი, ქორ-ი, მიმინო, ბორა, ძერა, სვაჟ-ი და სხვანი.

ამ ჯგუფის აფხაზურ სახელებს ერთვის სახელთა ზოგადი ფორმის მაწარმოებელი **ა-** პრეფიქსი, ხოლო ქართულ სახელთა ნაწილს — მხოლოდ სახელობითი ბრუნვის **-ი** სუფიქსი. ზოგიერთ აფხაზურ სახელში გამოიყოფა სხვა მორფოლოგიური ელემენტებიც (ქ. ლომთათიძე, 1941, გვ. 197-207).

ფრინველთა სახელების **მეორე ჯგუფის** სახელწოდებები გამჭვირვალეა: ამ სახელთა უდიდესი ნაწილი კომპოზიტია და მათ სტრუქტურაში ცხადად ჩანს ის საფუძვლები, რომლებმაც განსაზღვრეს შესაბამის ფრინველთა სახელდება. ეს სახელები ფრიად საყურადღებოა სწორედ მოტივაციის საფუძველთა მრავალფეროვნების თვალსაზრისით.

ამ ჩვეულებაში შემავალ ფრინველთა აფხაზური და ქართულ-ქართველური სახელების მოტივაციის საფუძვლები და მორფოლოგიური სტრუქტურა ცალ-ცალკე გამოკვლეული ნ. მაჭავარიანის, ი. ქერქაძის, ნ. გულუასა და ჩვენს ნაშრომებში, მაგრამ ამ სახელთა სისტემური შედარება ჯერ არ მომხდარა.

ქვემოთ განვიხილავთ მოტივაციის ნიშნის მიხედვით დაჩვეულებულ ქართულ სამწიგნობრო ენასა და აფხაზურ ენაში ამჟამად წარმოდგენილ ფრინველთა სახელებს:

ფრინველის გარეგნობის, ანატომიური სპეციფიკისა და შეფერილობის მიხედვით მოტივირებული სახელები. ამ ქვეჩვეულებაში შემავალ ქართულ სახელებში ნომინაციისათვის უპირატესად გამოყენებულია **სხეულის ნაწილთა და ფერთა** აღმნიშვნელი ძირ-ფუძეები (**ბოლო, გული, ნისკარტი, თვალ-ი...; შავ-ი, წითელ-ი, ყვითელ-ი, მწვანე, ცისფერ-ი...**): ბოლოშავ-ა, გულწითელ-ა, წითელგულ-ა, გულყვითელ-ა, ცისფერგულ-ა, სადგისნისკარტი-ა, ნისკარტიმარწუხ-ა, თვალშავ-ი, თვალჭყეტ-ია, მწვან-ულ-ა...

ამ ქვეჩვეულებაში შემავალ ქართულ სახელთა უმრავლესობის მოტივაცია დამატებით გამყარებულია მორფოლოგიური ინვენტარითაც: მართალია, სახელთა ერთი მცირე ნაწილი არ შეიცავს არავითარ სიტყვათმწარმოებელ აფიქსს და ისინი უაფიქსო კომპოზიტებია, მაგრამ უმრავლესობას დამატებით დაურთავს მასუბსტანტივებელი აფიქსები: **-ა, -ულ-ა, უ-...-ურ-ა.** ამ შემთხვევებში მორფოლოგიური ინვენტარის შერჩევა, ჩვენი აზრით, განპირობებულია სუბსტანტივაციისა და ტერმინოლოგიზაციის აუცილებლობითაც და იმითაც, რომ შინაარსი “მოითხოვს” სათანადო ფორმას.

ამავე ქვეჩვეულების **აფხაზურ სახელებში** ხაზი გაესმის ფრინველის სხეულის ნაწილთა ფორმასა და ფერს. ნომინაციისათვის აქაც გამოყენებულია **სხეულის ნაწილთა და ფერის აღმნიშვნელი** ძირ-ფუძეები: ა-წესღრა “ნიბლია, სკვინჩა” (ზედმიწვენით: “ჭრელი ჩიტი”), ა-წესვაჟ “მოლალური” (ზედმიწ.: “ყვითელი ჩიტი”), ა-მაწეშა “ალკუნი” (ზედმიწ.: “მწვანე-თეთრი”), ა-ტაფშ “ტყის ბუ” (ზედმიწ.: “მოწითალო ბუ”), ა-ტაქაშა “ბუჟიოტი” (ზედმიწ.: “ბაჯგვლიანი ბუ”), ა-წეხჟეშაჟა “ბოლოსადგისა იხვი” (ზედმიწ.: “გაყოფილი კული”), ა-ლრეშა “ქოჩორა ყვინთია” (ზედმიწ.: “ჭრელ-თეთრი”), ა-შლარჯ “მდელოს ბოლობეჭედა” (ზედმიწ.: “ჭალარა-ლურჯი”), ა-ფაწაქალა “ულვაშა წიფწივა” (ზედმიწ.: “დაწეპილი ულვაში”), ა-ჯეჟ “სვაფი, ფასკუნი” (ზედმიწ.: “კუზი”)...

სხვაობას ქართულ და აფხაზურ სახელებს შორის ქმნის ის, რომ აფხაზურში აფიქსური ხერხი სრულებით არაა გამოყენებული: აქ ფრინველთა სახელები წარმოდგენილია ყოველგვარი სიტყვათმწარმოებელი აფიქსების გარეშე (პრეფიქსი **ა-** მორფოლოგიურ-გრამატიკული ფუნქციის მქონეა). მაგალითად, ქართული **გულ-წითელ-ა** ტიპის სახელებში **-ა** სუფიქსი ერთიან ოდენობად აყალიბებს ერთი ან ერთზე მეტი ფუძისაგან შემდგარ სიტყვას და გადააქცევს მას არსებით სახელად: სიტყვა **გულწითელ-ა**-ში **-ა** სუფიქსი ახდებს სიტყვის ტერმინოლოგიზაციას. აფხაზურ ენაში კი სიტყვათმწარმოებელ აფიქსთა გამოუყენებლობა ფრინველთა სახელებს

“ორაზროვნად“ აქცევს: მაგალითად, სიტყვა **აჰენწორყაფშ** (ზედმიწ.: ა-ჰენწორა “ლილი“ + ა-ყაფშ “წითელი“ = “წითელი ლილი“) ერთ კონტექსტში შეიძლება ინარჩუნებდეს ამოსავალ სემანტიკას და აღნიშნავდეს **“წითელ ლილს“**, სხვა კონტექსტში კი იგივე კომპოზიტი უკვე ფრინველის სახელია და **“გულწითელას“** ნიშნავს.

ფრინველის ხმიანობის მიხედვით მოტივირებული სახელები. ამ ქვეჯგუფში შემავალი ქართული სახელების უმრავლესობა ხმაბაძვითია. მათგან ერთი ნაწილი **ყოველგვარი სიტყვათმაწარმოებელი აფიქსების გარეშეა** წარმოდგენილი (ხშირად რედუბლიცირებული სახით): კრუხ-ი, ჩიკვ-ი, გუგულ-ი, ბუ (ძვ. ქართ. ბუვ-ი), კაჭკაჭ-ი, ყარყატ-ი, ლაკლაკ-ი, ჭოტ-ი, ოფოფ-ი, ჩხარტვ-ი, ჭიღლ-ი, ჭივჭავ-ი, ჭკა, ბუ-კიოტ-ი...; სახელთა მეორე ნაწილიც, ჩვეულებრივ, შეიცავს ხმაბაძვის ელემენტს, ოღონდ ეს სახელები **დამატებით გაფორმებულია ხვადასხვა სიტყვათმაწარმოებელი აფიქსებით:** წინტ-ალ-ა, მ-ღრინ-ავ-ი, პრანწ-ია, მე-ღუღუკ-ე, ჩიჩხ-ინ-აკ-ი, ჭრიჭინ-ა, ბუტბუტ-ა, წივწივ-ა, წიწკან-ა, სტვენ-ია, მ-ქირდ-ავ-ა... ჩვენი აზრით, უფრო ადრინდელი პერიოდის მოდელი ჩანს უაფიქსო წარმოება (**კრუხ-ი, ბუვ-ი, კაჭკაჭ-ი** ტიპისა), რაზეც აფხაზური ენის მონაცემებიც უნდა მიგვითითებდნენ (იხ. ქვემოთ).

აფხაზურ ენაშიც ფრინველთა ხმიანობით მოტივირებული სახელების უმრავლესობა ხმაბაძვითია. ისინი 2 ქვეჯგუფს ქმნიან. **ერთ ქვეჯგუფში** ერთიანდება ქართული **კრუხ-ი ტიპის ხმაბაძვითი სახელები**, რომლებიც არ დაირთავენ არანაირ სიტყვათმაწარმოებელ აფიქსებს: ა-ყართ “კრუხი“, ა-ნაჟ “ჩიკვი“, ა-ჟაჟ “გუგული“, ა-წიწწიწ “თოხიტარა“, ა-წფწფ “მეღორღია“, ა-ჭაჭაჭ “მთის ჭვინტა“, ა-ჭგჭგ “მეჩალია“, ა-წგწგ “ციბრუტა მეჩალია“, ა-ყათყათ “მწვანულა“, ა-კარკარ “წყლის ქათამი“, ა-ყრინჭ “მთიულა“ და ა.შ. სწორედ ამ ქვეჯგუფის აფხაზურ სახელთა უძველესი მოდელია საზიარო ქართულთან.

ხმიანობის მიხედვით მოტივირებულ ფრინველთა ქართულ და აფხაზურ სახელებში (ქართული კრუხ-ისა და აფხაზური ა-ყართ ტიპისა) **ღარღვეულია ამოსავალი მიმართება აღსანიშნავ და აღნიშნულს შორის — ხმიანობის ხმაბაძვითი სახელწოდება მორფოლოგიური ცვლილების გარეშე გადატანილი შესაბამისი ხმის გამოცემ ფრინველზე.** ეს იმას ნიშნავს, რომ ტერმინოლოგიურ საჭიროებას გამოუწვევია მეტონიმია და ხმაბაძვით სიტყვათა პოლისემია, რაც ბევრ შემთხვევაში დღემდეა შენარჩუნებული: **სიტყვა თავიდან აღნიშნავდა მხოლოდ ხმიანობას და შემდეგ შეიძინა ფრინველის აღნიშვნის ფუნქცია.**

მეორე ქვეჯგუფის აფხაზური სახელები კომპოზიტებია, რომელთა ერთ-ერთ კომპონენტად ხმაბაძვითი ფუძეები გვევლინება: ა-ტრუშას “თეთრშუბლა იხვი“ (ზედმიწ.: “სტვენის დამცემი, სტენია“), ა-შხარყოთ “კვირიონი“ (ზედმიწ.: “მთების ყუთ“. “ყუთ“ ხმაბაძვითი ფუძეა), ა-წლარჟაჟ “კოღალა“ (ზედმიწ.: “ხეების კაკუნი“. შდრ. ქართ. ხეკაკუნა), ა-შამგზაჟ “ოფოფი“ (ზედმიწ.: “საქონლის ჩიკვი“), ა-ტგვარვარ “ზარხაშო“ (ზედმიწ.:

“ბუ” + ხმაბაძვითი “ვარვარ” ფუძე), ა-შხაკაფკაფ “შურთხი” (ზედმიწ.: “შთის კაფკაფ”. “კაფკაფ” ასევე ხმაბაძვითი ფუძეა)...

ზოგჯერ ხმიანობის ნიშნით მოტივირებულ ქართულ და აფხაზურ სახელებში ფრინველის მიერ გამოცემული ხმა აღინიშნება იდენტური, ან მსგავსი ფონემებით, შდრ.: ა-წიწწიუ “თოხიტარა” — წიწწივა, ა-კკუ “გუგული” — გუგული, ა-შხაკაფკაფ “შურთხი” — ყაბყაბი... ამგვარი მაგალითები, ჩვენი აზრით, კიდევ ერთი საბუთია მონათესავე ენებზე მეტყველი ორი ეთნოსის მსგავსი ეთნოფსიქოლოგიისა.

ფრინველთა ნირის მიხედვით მოტივირებული სახელები. ამ ქვეჯგუფის ქართულ სახელთა წარმოქმნის მოტივად ფრინველთა ნირის მრავალი ასპექტიდან ყველაზე ნიშანდობლივია შერჩეული. მაგალითად, სახელი **კოდ-აღ-აღ** მოტივირებულია ხის ამოკოდვის (ამოღრუტვის) თვისებით; **მაქც-ოა** საფრთხის დროს თავს მოიშველირებებს ხალმე, რათა მტერი თავიდან მოიცილოს, ამიტომაც ჰქვია მაქცია; ამავე ქვეჯგუფის გამჭვირვალე სახელებია: მურტალა, ყარაულა, ქორცქვიტა, კირკიტა, თვალქვეტ-ია, ქვიშაქვე-ია, ტივტივა, ცოც-ია, მ-გლინავა, ჭედ-ია, ბოლოქანქარა და სხვანი. აღსანიშნავია, რომ ამ ქვეჯგუფის უკლებლივ ყველა სახელწოდება აუცილებლად შეიცავს სხვადასხვა სიტყვათმწარმოებელ აფიქსს.

იმავე მოტივაციურ საფუძველზეა ნაწარმოები შემდეგი აფხაზური სახელები: არქანცე “მაქცია” (ზედმიწ.: “ნებიერი; ცელქი”), ა-შხალჯ “წიწწივა; წიწწანა” (ზედმიწ.: “ცხიმის ქურდი”), ა-ცგლაშშე “წყრომი” (ზედმიწ.: “ძილისგულა; მოთენთილი”), ა-ძთას “ზღვის წინტალა” (ზედმიწ.: “წყალყვინთია”), ა-ძცაა “ყანჩა” (ზედმიწ.: “წყალზე მძინარი”), ა-ჰაზა “სინეგოგა” (ზედმიწ.: “შხონავი, მცოცავი”) და ა.შ.

სხვა საგანთან მსგავსების მიხედვით მოტივირებული სახელები. ქართულში ამ ჯგუფის სახელებში საყრდენ ფუძეებად გამოყენებულია ფრინველთა რომელიმე სხვა სახეობის აღმნიშვნელი ფუძეები, ან იმ საგანთა აღმნიშვნელი ფუძეები, რომლებსთვისაც მიუხმსგავსებით ფრინველი, ანდა მისი სხეულის ნაწილები. ამ სახელებს დაერთვის მსგავსების, ან კინობითობის გამომხატველი აფიქსები. მაგალითად: არწივა, მერცხალა, გვრიტჩიტა, მწყერჩიტა, იხვ-ინჯა, ქათამ-ურა, ჩიბუნ-ულა, ნისკარტმარწუნა...; ჩიბუნა, ოჩოფუნა, ნამგალა, თოხიტარა...

აფხაზურ ენაში ამავე ჯგუფს განეკუთვნება შემდეგი სახელები: ა-ჭაბგ “კულუმბური” (ზედმიწ.: “პირ-ნაჯანი”), ა-დგრანწუხა “ბოლოქანქარა” (ზედმიწ.: “ტაფის კული”), ა-ჭანწურყაფშე “გულწითელა” (ზედმიწ.: “წითელი ლილი”), ა-ფსარდ “ნისკარტმარწუნა” (ზედმიწ.: “ლუქარი”), ა-ფრაჰაფშე “შეკანაფია” (ზედმიწ.: “მოწითალო წინსაფარი”), ა-ჯოუჰარ “ქვინტაკა” (ზედმიწ.: “წინწკალი, კობალი”)... აღსანიშნავია, რომ აფხაზური ენა, განსხვავებით ქართულისაგან, არც ამ შემთხვევაში იყენებს სიტყვათმწარმოებელ აფიქსებს.

საბინადროს (ბიოტომის) მიხედვით მოტივირებული სახელები. ამ ჯგუფის სახელები საკმაოდ მრავალრიცხოვანია ორსავე შესაღარებელ ენაში.

მოცემული ჯგუფის ქართული სახელებია: ტყის ქათამი, წყლის ქათამი, წყლის ბუღა, ნარჩიტა, ლერწამა, მეჩალა-ა, მეკენქი-ა, მექვიშა-ა, მეტალახ-ი-ა, მეკირი-ა, მელორდი-ა... ამ სახელების ნაწილი ორწევრა შესიტყვებებია, რომელთა ერთ-ერთ კომპონენტი ტყისა და წყლის სახელებია, მეორე წევრად კი ფრინველის სახელწოდებები იხმარება; ამავე ჯგუფის სახელთა მეორე ნაწილი ცალფუძიანი ლექსემებია, რომლებიც შეიცავს საყრდენ ფუძეზე (ძირზე) დართულ **მე-ე** კონფიქსსა და კნინობითობის **-ა** სუფიქსს.

აფხაზურ ენაში ამავე ჯგუფს განეკუთვნება მხოლოდ ორწევრა კომპოზიტები და ორფუძიანი შესიტყვებები. მათი ერთ-ერთი წევრი ტყის, მთის, წყლის, ზღვის, ჭაობის, ველის სახელები, ანდა იმ მცენარეთა სახელწოდებებია, რომლებზეც ბუღობენ შესაბამისი ფრინველები, მეორე კომპონენტად კი გამოდის ფრინველის სახელწოდება. სიტყვათწარმოებითი აფიქსები არც ამ შემთხვევაში დასტურდება. მაგალითად: ა-ძაბტა “გარეული იხვი” (ზედმიწ.: “წყლის იხვი”), ა-ყარმაწუს “ბულბული” (ზედმიწ.: “სვიის ჩიტი”), ა-ძმახკატე “მელოტა” (ზედმიწ.: “ჭაობის ქათამი”), ა-შხარწუს “ჩიტბატონა” (ზედმიწ.: “მთების ჩიტი”), ა-ბჟნკატე “ზოხობი; როკო” (ზედმიწ.: “ტყის ქათამი”), ა-ბჟნჰჰჰჰ “გარეული მტრედი” (ზედმიწ.: “ტყის მტრედი”), ა-მაქაწუს “რქოსანი ტოროლა” (ზედმიწ.: “ქასურის ჩიტი”), ა-ფავჰწუს “ფლატის მერცხალი” (ზედმიწ.: “ფლატის მერცხალი”), ა-შუმჰწუს “მოლალური” (ზედმიწ.: “წყავის ჩიტი”), ა-ჟწუს “მერცხალი” (ზედმიწ.: “ძროხის ჩიტი”) და ა.შ. ამ სახელთა ერთ ნაწილში არსებითი სახელი **ა-ბნა** “ტყე” გამოყენებულია ქართული “**გარეული**” ზედსართავი სახელის ფუნქციით, რაზეც ის გარემოება მიუთითებს, რომ ეს ფუძე მსაზღვრელ სიტყვად ერთვის არა მარტო ტყის ბინადარ ფრინველთა, არამედ წყლის ფრინველთა სახელებსაც (თ. გვანცელაძე, 2011, გვ. 310).

აფხაზურ ენაში ცალკე უნდა გამოიყოს მეჩალიას **ა-ჩალე** და შავთავა ასპუჰაკას **ა-ყარჰჰჰ** სახელწოდებები: 1. პირველი სიტყვა აფხაზურ ენას ნასესხები აქვს ან ქართული სამწიგნობრო ენიდან, ან მეგრული მეტყველებიდან და მისი ამოსავალი ფორმა **ჩალა-ა** უნდა ყოფილიყო. ეს სახელი აფხაზურში, ერთი მხრივ, ინარჩუნებს ამოსავალ სემანტიკას მცირედი გადაზრით და აღნიშნავს ლერწამს, მეორე მხრივ კი იგი მეტონიმის გზით იმ ფრინველის სახელადაც გადაქცეულა, რომელიც სწორედ ლერწმიანში ბინადრობს; 2. მეტონიმის შედეგია შავთავა ასპუჰაკას აფხაზური სახელიც: **ა-ყარჰჰჰ** სიტყვის ამოსავალი მნიშვნელობაა “თეთრი სვია” და მას ახალი მნიშვნელობა აღმნიშვნელისა და აღსანიშნის მიმართების ცვლის შედეგად მიუღია.

ხაკვების მიხედვით მოტივირებული სახელები. სიტყვათა ეს ჯგუფი მრავალრიცხოვანია ენათა დიდ ნაწილში და ამ მხრივ გამოჩაყლისს არც ქართული და აფხაზური ენები ქმნიან.

ქართულში ამ ჯგუფს განეკუთვნება: კრავი-ჰამ-ია // ბატკან-ძერ-ი. ძერ-ა-ბოტ-ი, თევზ-ი-ყლაპ-ია, მემატლ-ი-ა. მეფეტვ-ი-ა, მე-კანაფ-ი-ა. მე-ლეღ-ი-ა, მე-რსა-ი-ა. მო-ლალ-ური-ი...

აფხაზური ენა ამ მხრივ თავისებურებას ამჟღავნებს. აქ გამოიყოფა სახელთა 2 ქვეჯგუფი: 1. ამ სახელებში გამოყენებულია იმ მცენარეთა სახელების ფუძეები, რომლებზეც შესაბამისი ფრინველები კიდევაც ბუღობენ და ამავე მცენარის ნაყოფითაც იკვებებიან, ანუ საქმე გვაქვს **ორმაგად მოტივირებულ** სახელებთან და მოტივაცია ემყარება როგორც ბიოტოპს, ისე საკვებს. მაგალითად, ორმაგადაა მოტივირებული ზემოთ უკვე დასახელებული ა-ყარმაწუს “ბულბული” (ზედმიწ.: “სვიის ჩიტი”), ა-ყარმაწუ “შავთავა ასპუჭაკა” (ზედმიწ.: “თეთრი სვია”), ა-შუმაწუს “მოლალური, ბიჭოგოგია”...; 2. აფხაზურშივე გამოიყოფა საკვებით **ცალმაგად მოტივირებული** ფრინველთა შემდეგი სახელებიც: ა-ნჯცაწუს “მეკანაფია” (ზედმიწ.: “კანაფის ჩიტი”, ა-შბერცაღ-ჭავუ “ბოლოკარკაზი, ცუღქორა” (ზედმიწ.: “კრაზანაჭამია”), ა-მწუჭ “რუხი მემატლია” (ზედმიწ.: “ბუზიჭამია”) და ა.შ.

ცალკე დგას მწყურის სახელი **ა-ჩა**, რომელიც ფონემატური სტრუქტურით სრულად ემთხვევა პურისა და ხორბლის **ა-ჩა** სახელს, ოღონდ მათ შორის სხვაობას მახვილის ადგილი ქმნის. მწყურის სახელი აღსანიშნისა და აღმნიშვნელის მიმართების ცვლის ისეთივე შედეგია, როგორც **ა-ჩაღეა** და **ა-ყარმაწუ** სახელწოდებებში მომხდარა: რაკი მწყური უპირატესად პურის ყანებში ბინადრობს და მისი მარცვლითაც იკვებება, უნდა ვივარაუდოთ, რომ აქაც მოხდა მეტონიმია (პურის სახელი ფრინველის სახელად იქცა), რასაც მახვილის ადგილმონაცვლეობაც მოჰყოლია ომონიმიის თავიდან აცილების მიზნით.

დასასრულს უნდა აღვნიშნოთ მონათესავე ენათა — ქართულისა და აფხაზურის მონაცემთა შედარების ერთი **მთავარი შედეგი**: კვლევამ დაგვარწმუნა, რომ **ორივე ენაში ფრინველთა სახელების მოტივაციას ძირითადად ერთი და იგივე პრინციპები უდევს ხაფუქვლად, სხვაობას კი უპირატესად ამ სახელთა მორფოლოგია გვიჩვენებს** — ქართულში დამახასიათებელი მორფოლოგიური თავისებურებაა ფრინველების სახელთა ფუძეებზე სიტყვათმწარმოებელ სუფიქსთა ხშირი დართვა, აფხაზური სახელების ფუძეები კი არ ფორმდება წარმომქმნელი აფიქსებით. ვფიქრობთ, ამ სხვაობას განაპირობებს **მორფოლოგიზაციის სხვადასხვა ხარისხი ქართულსა და აფხაზურ ენებში**: ქართულმა ენამ კომპოზიციის არსებობის პარალელურად ადრევე განივითარა სიტყვათმწარმოების აფიქსური ხერხები და უფრო მრავალფეროვანი საშუალებებიც გამოძებნა ამ მიზნისათვის, აფხაზურ ენაში კი კომპოზიციის უძველესი პრინციპი დარჩა წამყვან ხერხად.

დამოწმებული ლიტერატურა

- გ. გვანცელაძე, 2009** — გ. გვანცელაძე, ფრინველთა ქართული სახელების მოტივაციის ძირითადი თავისებურებანი. კრებ.: ფილოლოგიური პარალელები, სამეცნიერო შრომების კრებული, №1, თბ., 2009.
- თ. გვანცელაძე, 2011** — თ. გვანცელაძე, ფრინველთა აფხაზურ სახელწოდებათა მოტივაციის საფუძვლები და მორფოლოგიური მოდელები, წიგნში: თეიმურაზ გვანცელაძე, აფხაზური ენა, სტრუქტურა, ისტორია, ფუნქციონირება, თბ., 2011.
- ქ. ლომთათიძე, 1941** — ქ. ლომთათიძე, ერთეულის კატეგორია და მისი მაწარმოებლები აფხაზურში, კრებ.: ენიმკის მოამბე, ტ. X. თბ., 1941.

GVANTSA GVANTSELADZE, TEIMURAZ GVANTSELADZE

STUDIES FROM THE ABKHAZIAN-GEORGIAN COMPARATIVE MORPHOLOGY, 1. BIRD NAMES

The paper compares motivations and structures of bird names in the Georgian and the Abkhazian languages. The reason of the choice of this group of lexical units is in the fact that in the majority of languages bird names belong to the basic stock of vocabulary only with rare borrowing instances.

Our analysis has revealed that according to the naming motivations bird names in Georgian and Abkhazian languages give two groups: To the first group belong those nouns whose nomination is ambiguous; the other group is represented with words of visible motivations. The latter group indicates as what external and “behavioral” qualities served the motivation for names-giving. It is noteworthy that in both languages the quantity of names in the second groups far outnumbers those of the first group words.

The Georgian and Abkhazian languages have common groups in terms of the basis of motivations:

1. Names motivated by appearance, anatomic peculiarities and colors of feathers;
2. Names motivated by bird sounds;
3. Names motivated by bird behavior patterns;
4. Names motivated through comparison with other objects or the “likeness” with other animated creatures;
5. Names motivated by the habitat, by bio-type of the place;
6. Names motivated by forage types birds are fed on;

It is worth mentioning that often in both Georgian and Abkhazian languages the names of some birds have one and the same motivation basis, and in the names motivated by bird sounds often there are the same phonemes.

As for the morphological structure most of the names in both languages are derivatives and compound words. The Georgian language gives advantage to the use of affixation while Abkhazian language practically does not make use of affixes in bird name formations. We think that composition is older in chronological standpoints as it avoids using additional morphological inventory.